

The Public Sphere in the Urban Dimension

DOI: <https://doi.org/10.15421/1723146>**Tretiak Oleksii**Dr.Sc., Full Prof., Head of Political Science Department, <https://orcid.org/0000-0003-2536-0611>, tretiak_o@fsnmv.dnu.edu.ua*Oles Honchar Dnipro National University (Dnipro, Ukraine)*

Публічна сфера в урбаністичному вимірі

Третяк Олексій*Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (Дніпро, Україна)*

Рецензія на монографію: Публічна сфера міста: суб'єкти, практики, механізми (пере)форматування / за заг. ред. В. В. Кривошеїна, О. В. Ходус. Дніпро: Видавничо-поліграфічний дім «Формат А+», 2021. 264 с.

Тематика публічності останнім часом набуває усе більшої актуальності в українському соціально-гуманітарному дискурсі, який активно оперує термінами і концептами на кшталт «публічна політика», «публічна сфера», «публічний простір», «публічні послуги». Йдеться про такий формат організації суспільного життя, який традиційно розуміється як «місце» діалогу між державою і громадянським суспільством, характерними маркерами якого є відкритість, рівність сторін, свобода висловлення і обміну інформацією. найбільш суттєвим специфічними властивостями, які позначають функціонування публічної сфери (участь в публічному житті, активність в публічному просторі) є пріоритет колективного інтересу / спільної дії / загального блага, які базуються на морально-етичних чеснотах альтруїзму, солідаризму, довірі, які аж ні в якому разі не блокують індивідуальних прагнень, стратегій, всього того, що є особистісне значущим для людини.

По суті, публічна сфера є особливим простором соціального життя, де виникає можливість артикуляції спільних інтересів і досягнення громадянської згоди, формується громадська думка, відбувається обговорення суспільнозначущих проблем та контроль за діяльністю влади. Проте, в умовах актуального сьогодення публічне життя перебуває у стані активної трансформації. Все більша формалізація усіх соціальних сфер, особливо відчутна у великих містах, призводить до знеособлення, анонімності публічного життєвого середовища, яке тепер сприймається в категоріях «загрози», «ризик», «небезпеки» і спричиняє певне (пере)форматування режимів публічності. На тлі тотальної недовіри до сталих політичних і соціальних інститутів громадяни все частіше звертаються до альтернативних моделей суспільної (само)організації, які дозволяють зменшити залежність від влади держави і ринку з їх механізмами нормативної регуляції «публічних висловлень».

У цьому контексті становить значний науковий інтерес монографія «Публічна сфера міста: суб'єкти, практики, механізми (пере)форматування», яка підготовлена авторським колективом під керівництвом В.В. Кривошеїна і О.В. Ходус.

У науковому доробку, що рецензується, наголошується, що актуально важливим й практично значущим завданням сучасних урбаністичних студій є розробка концептуального підґрунтя для дослідження процесів конституювання нових форм суспільного життя, зокрема – простору міської публічності (її суб'єктів, практик і локусів «міської спільності»), стан якої відіграє ключову роль у контексті переходу українського суспільства до нової моделі державно-суспільних відносин.

Проблематика публічності (публічної сфери, публічного простору), яка опосередковано відображає сутнісні риси і базової аксіологічної структури сучасного суспільства, має доволі сталу традицію теоретизування у працях західноєвропейських дослідників Карла Шмітта, Ханни Арендт, Юргена Габермаса та ін. Разом з тим, на тлі актуальних онтологічних викликів цілком очевидно, що пояснювальні можливості класичних теоретичних версій публічної сфери потребують адекватного (пере)визначення. Йдеться про необхідність уточнення наявної аналітичної оптики, яка б дала змогу не тільки вловити «змістовні зсуви» понятійного профілю описання феномену публічності, але і встановити модуси (пере)форматування простору публічного життя, відзначеного зміною самого статусу «публічного висловлення».

І дійсно, в актуальних соціокультурних реаліях спостерігається падіння інтересу людей до участі в суспільному житті, в асоційованих комунікаціях. Притаманна сьогоденню надмірна зосередженість людей на своєму приватному житті, на риторичі індивідуалістичного «самоздійснення» має вкрай негативні політичні і соціальні наслідки.

Іншим суттєвим фактором, що змінює саму цінність й соціокультурний дизайн публічного простору, виявилися діяльність медіа, поширення цифрових (мережевих) технологій, які трансформують патерни людських відносин, параметри політичної влади, принципи утворення сучасного безпекового середовища, руйнують колишнє почуття солідарності спільності.

Саме такі методологічні настанови визначили проблемну спрямованість монографічного дослідження «Публічна сфера міста: суб'єкти, практики, механізми (пере)форматування». Як наслідок, була розроблена комплексна методологія дослідження публічної сфери міста в її окремих проєкціях – суспільні настрої громадян, установки на соціальну участь, локуси відповідальності, нові солідарні практики, форми і характер взаємодії громадян і влади, а також створена система дескрипторів довіри / недовіри у сфері громадянської самоорганізації та її інституційного оточення.

На основі розробленої комплексної методології дослідження публічної сфери суспільства обґрунтовано концептуальну схему дослідження міста як культурного тексту на підставі визначення характеру дискурсивного виробництва текстуальності міста; здійснено концептуалізацію поняття «місто» в категоріях дискурсивно-конструктивістського, соціокультурного та семіотичного підходів, що дозволило розширити межі соціологічного аналізу міського простору за рахунок включення до фокусу дослідницьких інтенцій категорій «семантичний простір міста», «дискурсивний простір міста», «синтагматичний простір міста». Зокрема, у монографії, що рецензується, охарактеризовано візуальний компонент та змістовні риси семантичного простору міста в ході міського перфомансу. На основі декомпозиції створеної системи дескрипторів довіри / недовіри у сфері громадянської самоорганізації і її інституційного оточення розроблено матрицю аналізу владного дискурсу в міському просторі; вдосконалено методологічні підходи до аналізу (ре)презентації дискурсу влади в повсякденному просторі міста.

На основі розробленої комплексної методології дослідження публічної сфери суспільства в аспекті візуального аналізу архівних фотоматеріалів міського простору різних історичних періодів у монографії, що рецензується, проаналізовано ключові об'єкти міського ландшафту м. Дніпро з метою визначення логіки організації архітектурних ландшафтів міста, процесів деномінації пам'ятних знаків, візуальної

презентації культурної травми у місті, елементів стріт-арту в міському просторі та окремих елементів процесів карнавалізації та естетизації публічного простору міста. Зокрема, охарактеризовано процес виробництва елементів стріт-арту у семантико-синтагматичному просторі міста та виділено змістовні інтенції дискурсивних стратегій та символічні коди елементів стріт-арту (загально-естетична інтенція, інтенція національної, міської ідентичності, інтенція інкорпорації глобального маскульту та національних культурних продуктів); розглянуто домінуючі стратегії емоціоналізації міського простору (театралізація, іконізація, гламуризація, культурне травмування).

На прикладі м. Дніпро авторами монографії, що рецензується, було проаналізовано процес (пере)форматування публічної сфери сучасного міста. Зокрема, було доведено, що нові режими публічності формуються на тлі «кризи легітимності» (вислів Ю. Габермаса), коли держава перестає виправдовувати надії громадян на добробут, виявляється нездатною орієнтуватися на загальність інтересів, тобто наражає на небезпеку соціальну інтеграцію і солідарність суспільства. Показано, що у результаті розпад систем загальнозначущих соціальних інститутів позбавив легітимності публічну сферу, те особливе місце, де громадяни мають можливість порушувати свої особисті проблеми до рівня суспільних і надавати своє приватне трактування проблемам суспільства, що є суттю будь-якої політики, особливо в умовах демократичного устрою суспільства. Також обґрунтовано положення про те, що нові формати участі у публічному житті складаються під впливом цінностей індивідуального самоздійснення – тут мається на увазі не стільки концентрація в руслі ліберальної ідеології на своїх особистих інтересах, які, до речі, жодним чином не заперечують колегіальності і розумного (само)обмеження заради інтересів групи, скільки комплекс ідей, що фіксують і пояснюють надзвичайно зростаючу свободу соціальних акторів виступати суб'єктом власного життя.

Отже, у монографії, що рецензується, представлені результати дослідження публічної сфери як простору соціальної активності і самоорганізації різноманітних суб'єктів. Тобто дослідження публічної сфери міста сприяє змістовному обґрунтуванню процесів, які визначають поточний стани міської публічності, спрямовують повсякденну активність міських спільнот, визначають їх залученість у простір публічних інтеракцій.